

Л. М. Москвич,

професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СУДДІВ

Прийнятий 7.07.2010 р. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» №2453-VI запровадив нову процедуру добору суддівських кадрів, нові підходи до регламентації інституту суддівської кар'єри судді, нове бачення стандарту єдності статусу суддів та ін. У зв'язку з чим на практиці виникло чимало проблем, що пов'язані в першу чергу з відсутністю єдності підходів до тлумачення правових норм.

Першим питанням, що потребує з'ясування, є чи можуть вимоги до кандидата на посаду судді встановлюватися іншими нормативно-правовими актами, крім Конституції і Законів України?

На наш погляд, по-перше, ч. 3 ст. 127 Конституції України встановлює, що «на посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою».

Із текстуального тлумачення цього положення вбачається: (а) стаття містить мінімально необхідний стандарт об'єктивних вимог до особи кандидата на посаду судді; (б) перелічені вимоги не можуть розглядатися як безумовні підстави для рекомендації на посаду судді, оскільки словосполучення “може бути” передбачає певну умовність, тобто “може і **не** бути”; (в) вирішення питання щодо рекомендації або не рекомендації віднесено до компетенції кваліфікаційної комісії суддів.

По-друге, ч.5 ст.127 Конституції України передбачає, що для окремих категорій суддів законом встановлюються додаткові вимоги щодо стажу, віку та їх професійного рівня.

При текстуальному тлумаченні даного положення можемо зазначити, що: (а) для певних суддівських посад можуть встановлюватися додаткові кваліфікаційні вимоги; (б) додаткові вимоги можуть стосуватися лише стажу, віку та професійного рівня потенційного кандидата; (в) конкретизація додаткових вимог здійснюється законом.

Отже, відповідаючи на поставлене питання, можемо зазначити, що вимоги до кандидата на посаду судді можуть встановлюватися у Конституції та законах України. При системному тлумаченні Конституції України частиною національ-

ного законодавства України є також чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст.9 Конституції України). Тому, перелік вимог до кандидатів на посаду судді може також доповнюватись міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Але в будь-якому випадку *відповідність* особи вимогам до кандидата на посаду судді не є *безумовною* підставою для її рекомендації на посаду судді.

Друге питання, що потребує свого з'ясування стосується того, чи є перелік вимог до кандидата на посаду судді, встановлений ч.3 ст.127 Конституції України та ч.1 і ч.2 ст. 64 Закону України №2453-VI – вичерпним?

Частина 1 ст.65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює, що «Добір кандидатів на посаду судді здійснюється з числа осіб, які відповідають вимогам, установленим Конституцією України та статтею 64 цього Закону, за результатами проходження спеціальної підготовки та складення кваліфікаційного іспиту відповідно до вимог цього Закону».

З даного змісту вбачається: (а) дане положення передбачає три необхідні умови для отримання особою статусу кандидата на посаду судді: *по-перше*, відповідність критеріям допуску до процедури добору (тобто відповідність особи кваліфікаційним вимогам конкретної суддівської посади), *по-друге*, успішне проходження спеціальної підготовки, *по-третє*, складення кваліфікаційного іспиту відповідно до вимог Закону; (б) допущення до процесу добору кандидатів на посаду судді може бути особою, яка, *по-перше*, відповідає вимогам, сформульованим в Конституції України (ч.3 ст. 127), нормам Закону, що передбачає додаткові вимоги до стажу, віку та професійного рівня для кандидатів на певні суддівські посади (зокрема, Закон передбачає в якості таких суддівських посад посади в апеляційному, вищому спеціалізованому, Верховному та Конституційному судах); *по-друге*, не належить до соціальної групи осіб, які не можуть бути допущені до суддівської посади – визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді; які мають не зняту чи не погашену судимість (ч.2 ст. 64 Закону).

Щодо останнього, то найбільш проблемним є питання оцінки здоров'я кандидата, адже переліка як хронічних психічних, так і інших захворювань, що перешкоджають виконанню обов'язків суддів досі не існує, а отже зазначене положення може стати або формальним гаслом, або – створити передумови суб'єктивної оцінки профпридатності кандидата на посаду судді, а отже – містить корупційний ризик. Крім того, недосконалою з нашої точки зору є положення щодо допуску до суддівської професії осіб із знятою та погашеною судимістю. Вважаємо, професія судді потребує бездоганної репутації, а суддя, який має кримінальне минуле в разі викриття цього факту ризикує втратити суспільну довіру – одну з найважливіших засад судової влади. Вбачається, що в даному

випадку повинні захищатися не лише права та інтереси окремо взятої особи, але і інтереси всього суспільства та держави, тому більш справедливим був би підхід щодо допуску до суддівської професії осіб не “з погашеною чи знятою судимістю”, а реабілітованих.

Таким чином, для отримання статусу кандидата на посаду судді, особа повинна (а) відповідати сформульованим Конституцією та законами України кваліфікаційним вимогам конкретної суддівської посади; (б) успішно пройти спеціальну підготовку та (в) скласти кваліфікаційний іспит відповідно до вимог Закону. Отже, окрім кваліфікаційних вимог (як необхідна передумова допуску до процедури добору кандидатів на посаду судді), закон передбачив також в якості вимог до кандидатів на посади суддів проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту.

Наступною проблемою, що виникла на практиці, є використання Вищою кваліфікаційною комісією суддів України суб'єктивного підходу до оцінки особистих та морально-етичних якостей кандидата і, відповідно – визначати цю підставу для усунення певної особи від участі у доборі кандидатів на посаду судді.

Із системного тлумачення ст.127 Конституції України, ст.ст. 64, 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» №2453-VI вбачається, що добір кандидатів на посаду судді здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів *за результатами оцінки* (а) відповідності особи кваліфікаційним вимогам суддівської посади, сформульованими Конституцією та законами України; (б) результатів спеціальної підготовки; (в) результатів кваліфікаційного іспиту. Умови проходження спеціальної підготовки та кваліфікаційного іспиту визначені Законом.

Щодо особистих та моральних якостей особи, то їх оцінка здійснюється відповідно до ст.70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI в порядку складання кваліфікаційного іспиту. Успішне складання кваліфікаційного іспиту є передумовою для отримання статусу кандидата на посаду судді.

Отже неналежні особисті та моральні якості можуть бути передумовою для відмови в рекомендації на посаду судді, оскільки при рекомендації на посаду судді Вища кваліфікаційна комісія суддів України враховує результати кваліфікаційного іспиту і кількість набраних кандидатами балів (ч.4 ст.71), тобто оцінюється 2 показники – результати кваліфікаційного іспиту та кількість набраних балів. Оцінка особистих і моральних якостей є складовою частиною кваліфікаційного іспиту, отже їх негативна оцінка є підставою для відмови у рекомендації такої особи на посаду судді. І це є справедливим, однак через відсутність методики оцінки зазначених якостей, що ґрунтувалася б на об'єктивних критеріях спричиняє сумніви у прозорості всієї процедури добору суддівських кадрів. Зазначене актуалізує питання створення соціопсихограми судді та запровадження в процедуру добору суддівських кадрів методик психологічного тестування кандидатів.